

تحول در دیپلماسی انرژی جمهوری آذربایجان

سرویس آذربایجان/خبرگزاری آران
خبرگزاری آران / سرویس آذربایجان :
به نقل از ایراس

نویسنده: س تانیسلاو پریچپین، «کوریر دیپلماتیک»، ضمیمه «نی زاوی سی مایا گازی یتا» /
تغییرات در اوضاع بازار جهانی گاز و مشکلات در مذاکرات گازی بین آذربایجان و ترکیه از جمله عواملی هستند که مقامات رسمی باکو را به بازنگری در اولویت های صادراتی خود در میان مدت و بلندمدت وادار کرده اند. به نظر می رسد دوره جهتگیری غربی (ترکیه) آذربایجان که به عبارتی تنها جهتگیری صادرات انرژی این کشور بود سپری شده و حالا این کشور به اجرای راهبرد تنوع کردن مسیرهای صادرات منابع انرژی خود اهتمام دارد.

بحران مالی جهانی باعث منقبض شدن بازار گاز اتحادیه اروپا و کاهش مصرف مواد خام توسط خریداران بزرگ گاز آذربایجانی شده است. الهام شعبان وف، مدیر مرکز مطالعات نفت این کشور در این خصوص خاطرنشان می کند که در سال ۲۰۰۹ همه خریداران اساسی گاز آذربایجان یعنی ترکیه، گرجستان و یونان، مصرف سوخت را کاهش داده و در آینده نزدیک نخواهند توانست سطح مصرف قبل از بحران اقتصادی را باز یابند. ادامه…

به اعتقاد وی؛ «اگر پیشبینی های سال ۲۰۰۵ را در نظر بگیریم، قرار بود اتحادیه اروپا از سال ۲۰۱۰ حدود ۶۰۰ میلیارد متر مکعب گاز در سال وارد کند، در حالی که در سال ۲۰۰۹ فقط ۵۰۳ میلیارد متر مکعب گاز وارد این اتحادیه شده است. انتظار می رود که بازارهای اقتصادی از جمله بازار انرژی جهانی تا سال های ۲۰۱۶-۲۰۱۵ در همین وضعیت باقی بماند و بهبود قابل ملاحظه ای نداشته باشد. به عبارت دیگر، شرکای بالقوه آذربایجان حاضر نیستند در زمینه خرید گاز تعهدات مکملی قبول کنند. در این شرایط باکو در برنامه های اجرای مرحله دوم میدان شاه دنیز نیز مجبور به بازنگری است».

طی چند سال اخیر مصرف داخلی گاز در آذربایجان نیز کاهش یافته که دلیل اصلی آن افزایش قیمت اقلام سوختی است. در حالی که در سال ۲۰۰۶ در بازار داخلی این کشور ۱۲ میلیارد متر مکعب گاز فروخته و مصرف شد، در سال گذشته این رقم تا ۸/۹ میلیارد متر مکعب کاهش یافت. بنا بر این، آذربایجان در شرایط رشد تدریجی تولید گاز می تواند در سال ۲۰۱۰ با ازدیاد گاز روبرو شود.

از سوی دیگر، در مذاکرات طولانی بین آذربایجان و ترکیه درباره صادرات و ترانزیت گاز پیشرفتی حاصل نشده است. با توجه به اینکه ترکیه و آذربایجان نزدیک ترین متحدان منطقه ای هستند، این امر اسباب تعجب تحلیل گران بوده است. مسأله این است که همکاری با آنکارا در بخش انرژی عامل کلیدی ورود آذربایجان به بازارهای انرژی جهانی طی ۱۸ سال اخیر بوده است. خطوط لوله نیز با توجه به همین جهتگیری صادراتی و بر اساس همکاری های راهبردی باکو- آنکارا ساخته شده است.

اما در شرایط حاضر و به ویژه پس از جنگ های گازی بین روسیه و اوکراین که مسأله متنوع سازی منابع و مجاری تأمین گاز اروپا به یک مسأله مبرم و حیاتی تبدیل شده، منابع انرژی منطقه خزر نقش ویژه ای در معادلات انرژی اروپا پیدا کرده است. در این شرایط، ترکیه بازی خود را شروع کرده و سعی می کند شرایط خود را به آذربایجان تحمیل کند، اما نکته قابل تأمل این که باکو نشان داده که به راحتی حاضر به پذیرش این شرایط نیست.

موافقتنامه قبلی انرژی میان آذربایجان و ترکیه تا ۱۵ آوریل ۲۰۰۸ اعتبار داشت. بیش از دو سال است که دو کشور نمی توانند درباره مسایل گازی با هم به توافق برسند. هم اکنون نیز روند فشرده مذاکرات در جریان است و طی آن طرفین سه مسأله کلیدی قیمت گاز در چارچوب فاز اول میدان شاه دنیز، مقدار واردات منابع انرژی از سوی آنکارا در فاز دوم بهره برداری از این میدان و قیمت آن و نیز شرایط ترانزیت گاز آذربایجان از طریق ترکیه مورد بحث و بررسی قرار می گیرند.

طبق اظهارات رسمی طرفین، دو طرف در مورد قیمت گاز در فاز اول شاه دنیز به توافق نزدیک شده اند، ولی در زمینه های دیگر توافقی مشاهده نمی شود. این عدم توافق برنامه های باکو جهت گسترش بازارهای فروش را مورد تردید قرار می دهد. آذربایجان بعد از راه اندازی خط لوله باکو – تفلیس – ارزروم و فاز اول خط لوله انتقال گاز TGI وارد بازارهای ترکیه و یونان شده و قرار است در آینده خط لوله ای تا ایتالیا را نیز برای صدور منابع خود مورد استفاده قرار دهد.

طرح ناباکو از نظر توسعه صادرات گاز به اروپا امکانات بیشتری برای آذربایجان فراهم خواهد کرد، اما در این زمینه وجود سیاست تعرفه ای شفاف و باثبات کشورهای ترانزیتی در این زمینه اهمیت کلیدی دارد. آنکارا در آغاز مذاکرات درباره ساخت خط لوله ناباکو اعلام کرده بود که تمام گاز را در مرز خود خریده و به طور مستقل به اتحادیه اروپا صادر خواهد کرد که این امر با واکنش منفی بروکسل و باکو روبرو شد. پس از آن بود که ترکیه در مواضع خود تجدید نظر کرد و درخواست کرد که ۱۵ درصد تمام گاز وارداتی برای این کشور در نظر گرفته شود که این پیشنهاد نیز از سوی اعضای دیگر این پروژه مورد قبول واقع نشد. با این ملاحظه، طرفین تا کنون موفق نشده اند مواضع خود در مذاکرات را به هم نزدیک کنند که همین امر مانع از توسعه برنامه های گازی جمهوری آذربایجان خواهد شد.

به گفته الغار ولی زاده، کارشناس علوم سیاسی؛ «باکو از رفتار ایالات متحده و همه کشورهای غرب تاحدودی احساس ناامیدی می کند و دلایل این نومییدی فراوان است. در چارچوب اجرای طرح ناباکو، اتحادیه اروپا و امریکا از آذربایجان

حمایت سیاسی و اقتصادی نکرده و حتی به انعقاد قرارداد بین آذربایجان و ترکیه درباره ترانزیت کمک نکرده اند». آذربایجان در شرایط ابهام در بازارهای سنتی خود مجبور است اجرای طرح شاه دنیز با هزینه اولیه ۲۰ میلیارد دلار را به تعویق بیندازد و یا به دنبال خریداران جدید تضمین شده بگردد. در این شرایط روسیه به یکی از شرکای اساسی آذربایجان تبدیل می شود. ۱۴ اکتبر ۲۰۱۰ شرکت روسی گازپروم و شرکت ملی نفت آذربایجان موافقتنامه ای درباره خرید گاز آذربایجانی به قیمت اروپایی از ۱ ژانویه سال ۲۰۱۰ و صدور آن به روسیه از طریق خط لوله باکو – نووفیلیا برای تأمین نیازهای جمهوری های شمال قفقاز امضا کردند.

در این قرارداد میزان حد اقل صادرات (۵/۰ میلیارد متر مکعب) ذکر شده و طرفین آگاهانه به این امر مبادرت کرده اند. آذربایجان حاضر است همان حجم گاز را صادر کند که روسیه مایل باشد بخرد. در مرحله بعد شرکت های دولتی دو کشور اعلام کردند که در سال ۲۰۱۰ قرار است ۱ میلیارد متر مکعب گاز از سوی روسیه خریداری شود و در سال ۲۰۱۱ این رقم تا ۲ میلیارد متر مکعب افزایش یابد. آلکسی میلر، مدیرعامل گازپروم اخیراً اظهار داشته که از ۵ مارس ۲۰۱۰ خرید گاز از آذربایجان دو برابر یعنی تا ۳ میلیون متر مکعب در روز افزایش یافته است که تا پایان سال به رقم اعلام شده ۱ میلیارد متر مکعب خواهد رسید. زیرساخت موجود امکان انتقال ۷ میلیارد متر مکعب گاز در سال از سوی آذربایجان به روسیه هم اکنون وجود دارد. لذا اگر ابهام در زمینه صادرات گاز آذربایجان به بازارهای غربی تداوم یابد، روسیه می تواند بدون سرمایه گذاری های مکمل تا یک سوم صادرات در نظر گرفته شده از سوی آذربایجان به این منظور را خریداری کند.

از سوی دیگر، ایران نیز در آینده نزدیک به مشتری جایگزین مهم دیگری برای گاز آذربایجان تبدیل خواهد شد. ۱۳ ژانویه سال ۲۰۱۰ شرکت ملی نفت آذربایجان و شرکت ملی صادرات گاز ایران موافقتنامه ای درباره صدور گاز آذربایجان به ایران امضا کردند. بعد از پایان تعمیر خط لوله موجود بین دو کشور که قرار است تا سه ماهه چهارم سال جاری میلادی تکمیل شود، آذربایجان می تواند تا ۱/۵ میلیارد متر مکعب گاز در سال در سمت جنوبی صادر کند.

افزون بر این، باکو و تهران درباره ساخت خط لوله بزرگ جدید با ظرفیت ۵ میلیارد متر مکعب در سال نیز توافق کرده اند. بنا بر این، جمهوری اسلامی ایران در میان مدت می تواند تا یک سوم تمام صادرات گازی آذربایجان را خریداری کند. البته، باید به این نکته توجه داشت که هدف راهبردی آذربایجان از این اقدامات، کاهش وابستگی به شرکاء خاص در زمینه صادرات انرژی و کسب سود هرچه بیشتر از ناحیه فروش منابع انرژی خود است.

بنابراین، نباید انتظار داشت که در شرایط جدید این جمهوری تمام گاز خود را به روسیه و ایران صادر کند. روشن ابراهیموف، کارشناس علوم سیاسی در این زمینه خاطر نشان می کند که «حتی با وجود مشکلات در روابط گازی با ترکیه، آذربایجان از طریق صدور گاز خود به روسیه و ایران می تواند سودی باثبات دریافت کند. ولی بی اعتمادی سیاسی که در روابط باکو با مسکو و تهران وجود دارد، عامل بازدارنده ای در توسعه این همکاری ها خواهد بود. لذا آذربایجان تلاش هر چه بیشتری به عمل خواهد آورد تا در صادرات انرژی خود به یک خریدار از جمله روسیه، ترکیه و یا ایران وابسته نشود».

پایان پیام.